

Az örületig feltúrni egy szöveget

DARVASI FERENC ÍRÓVAL, SZERKESZTŐVEL SZÖLLŐSI MÁTYÁS BESZÉLGET

Szöllősi Mátyás: Mi az első emléked, ami az irodalomhoz, szóval szövegekhez kapcsolódik?

Darvasi Ferenc: Az indiánregények jutnak eszembe mint első olvasmányélmények. Az igazságtalanság, álnokság és elnyomás eléggé fel tudott kavarni gyerekként. Azt nem hiszem, hogy ez előrevetítette volna, mivel is fogok foglalkozni később, az viszont sokkal inkább kiderült, hogy grafomán voltam. Füzeteim voltak, amelyekbe kitalált sporteseményeket rögzítettem, bajnokságokat. A rendszerezés már akkor is jellemző volt rám. Vagdosztam ki a cikkeket az újságból, főleg a csapataimról, a Gyomárról és a Békéscsabáról, és nagyon komolyan gombfociztam.

Az újságotolás is meghatározó volt. Apám mindig járatott napilapokat, az persze változó volt, hogy mit, végigmentünk a kínálaton, *Magyar Nemzet*, *Népszava*, *Népszabadság*, megyei kiadványok, és ezeket hamar elkezdtem én is olvasni, elsősorban a sportrovatot. Nem tudom, miféle megézésből, de ő nagyon jó könyveket vett nekem, látszólag találmra: világtalaszt, sport évkönyveket vagy a *Földrajzi nevek etimológiai szótárát*. Ezeket aztán rendszeresen bújtam. Talán egészen a gyerekkorból jön, bár ezt akkoriban nyilván nem fogalmaztam meg így magamban, hogy az írott szöveg az valami végtelenül bensőséges, már-már szent dolog, és ami ebből a gondolatból egyenesen következik: a leírt szavaknak sokkal nagyobb súlyuk van, mint a kimondottaknak.

Szöllősi Mátyás: Mit tartasz fordulópontnak, ami az írással, az irodalommal kapcsolatos?

Darvasi Ferenc: Amikor úgy igazán „beleártottam” magam az olvasásba [ez nem volt kizárólagos, mert más művészeti ágak – például a film is – nagyon érdekeltek], az középiskolás koromban volt. Emlékszem, kilencedikes vagy tizedikes lehettem, és Gyomán volt egy igazán pici, félhomályos könyvesbolt, ahová nem nagyon járt senki, és a kirakatában ott állt egy poros Pilinszky-kötet, a századvéges kiadás, és azzal több hétig szemeztem. Aztán megvettem, és az elképesztő hatással volt rám. Ennek az élménynek biztosan köze van ahhoz, hogy az irodalom lett számomra az igazán meghatározó irány. Mondom ezt úgy, hogy Pilinszky világa sok szempontból teljesen más, mint amit megtapasztaltam, én egy ateista családból származom, szóval akár lehetett volna teljesen távoli, elrettentő is, de inkább letaglózó volt. Kétségtelen, ez az az időszak az ember életében, amikor szinte bármit képes befogadni. Pilinszky rettenetesen sűrű szövegei megtették a hatásukat, és nem is csak a versei, hanem például a forgatókönyvei. Utóbbiak nagy hatást gyakoroltak arra, ahogy a világot kezdtem el látni, és én magam is elkezdtem forgatókönyveket írni. Volt is ezzel valamiféle sikerem, a tévében egy ifjúsági forgatókönyvíró-pályázaton 16 évesen második lettem, egy tényleg pilinszky szöveggel, és abból lehetett volna akkor filmet készíteni. Az már az én gyámoltalanságomnak köszönhető, hogy ez nem valósult meg végül.

Itt ütközött ki, hogy semmi gyakorlati elképzelésem nincs, és ismerősi, kapcsolati köröm se nagyon, akikkel ezt meg lehetne valósítani.

Szöllősi Mátyás: Ki volt még nagy hatással rád?

Darvasi Ferenc: A nővérem szeretett olvasni, neki nagy hatása volt rám. Amikor gimnazista voltam, de ő már Miskolcra járt, hordta nekem az egyetemi könyvtárból a jobbnál jobb könyveket. Pilinszky mellett a másik szerző, aki nagyon meghatározó volt ebben az időszakban, az Witold Gombrowicz, az ő könyveivel nővérem közvetítésével ismerkedtem meg. Először a *Ferdydurke*-ot olvastam tőle, ami elsősorban a gondolkodás szabadságát jelentette számomra. Szintén letaglózó volt, hogy valaki ennyire fel tudjon rúgni minden szabályt az irodalomban, miközben fergeteges a humora. Viszonylag sok drámát olvastam, nagyon szerettem például Krležától *A szentistvánnap*i búcsút és Büchnertől a *Woyzecket* – meg az ebből készült, Rákos-rendezőn forgatott Szász János-filmet.

A középiskolai és főiskolai évek alatt meghatározó volt számomra Krasznahorkai László prózája. Az ő könyvei tereltek a kortárs irodalom felé. A mai napig emlékszem, hogy olyan 16–17 évesen egy szombati napon bolyongtam a könyvtárban, és egyszer csak megláttam a polcon, hogy van egy olyan című könyv, hogy *Az ellenállás melankóliája*, iszonyúan megtetszett a cím, mind a két, címben szereplő szó, és amikor elolvastam, nem kellett csalatkozzam, az abszolút kedvenc könyvem lett hosszú évekre. Olyannyira, hogy később a főiskolai és az egyetemi szakdolgozatomban is írtam róla. Azóta nem mertem újraolvasni ezt a regényt. Nem szeretném, ha az a kép, amit fiatalon alakítottam ki magamban róla, lerombolódna.

Szöllősi Mátyás: Milyen volt megérkezni Budapestre? Hogy ment a beilleszkedés, a város feltérképezése?

Darvasi Ferenc: Onnan kezdeném, hogy én úgy vagyok vidéki, hogy annak is érzem magam, nagyon sokáig. Annak ellenére, hogy totálisan városi fiúnak látom a régi önmagamot, erősen idegenkedtem Pesttől. Vannak is pesti rokonaink, akikhez néha feljöttünk nyaralni, és amit náluk tapasztaltam, nagyon idegen volt számomra akkor. Lazábbak, szabadabbak voltak, szélesebb látókörrel rendelkeztek, volt egy jó adag frusztráltság is bennem velük szemben, azt hiszem. Amikor elvégeztem a középiskolát, ott lett volna a lehetőség, hogy Pestre jöjjenek, de bennem ez fel sem merült. Elvégeztem a nyíregyházi főiskolát, ahol nem melleleg jó néhány kiváló tanárom volt [Gerliczki András, Karádi Zsolt, Oláh Szabolcs, Onder Csaba, Pállné Lakatos Ilona], és azt követően, hogy a gyomai könyvtárban dolgoztam egy évig mint polgári szolgálatos, jöttem föl végül, huszonnégy évesen. Azt persze láttam, hogy sok minden itt található azok közül a dolgok közül, amik engem érdekelnek. Erős színházi érdeklődésem volt, szerettem moziba járni, a bérházakat, kapualjakat azóta is imádom, Lechner és az általa tervezett Sipeki-villa lenyűgöz, és még sorolhatnám, de azt is éreztem, hogy ami Pesten van, az befogadhatatlanul sok és grandiózus léptékű nekem.

Szöllősi Máttyás: Nyilván az egyre inkább sűrűsödő élmények aztán változtattak ezen...

Darvasi Ferenc: Eleinte úgy védekeztem, hogy otthon, vagyis az albérletben ültem és olvastam. Aztán idővel elkezdtem a Bárka Színház Hajónapló Műhelyébe járni, majd egyre többet színházba. Meghatározó színházi élményekkel érkeztem Pestre, Nyíregyházán Szász János rendezett egy, a horizontján a *Ragyogást* is felvonultató, egészen kivételes minőségű *A vágy villamosát* és egy sztalkeres beütésű *Ványa bácsit*, plusz Mohácsi János is rendezett ott egy emlékezetes *A kaukázusi krétakört*. A színház jelentősen hozzásegített ahhoz, hogy elkezdjen számomra lassan otthonossá válni a főváros. Pintér Béláéktól a *Gyévuska*, a *Parasztopera*, *A sütemények királynője*, a *Krétakörtől* a *Siráj*, a TÁP Színháztól a *Minden rossz varieté*, az Örkényben *Az arab éjszaka*. Volt például egy debreceni születésű színész, Bertók Lajos, nagyon fiatalon meghalt sajnos, akit itt fedeztem föl magamnak – na nem mintha rászorult volna az én fölfedezésemre és elismerésemre –, hihetetlen nagy színész volt, Latinovits-alkatú, az a fajta élmény volt nézőként az általa játszott *Egy örült naplója*, amelyre nem lehet felkészülni. Láttam az összes vele készült pesti előadást, interjút is készítettem vele, és ha nem is álltunk nagyon közeli kapcsolatban, azt talán elmondhatom, hogy kedveltük egymást.

Azt is hozzá kell tennem, hogy mindenféle kulturális hatásnál erőteljesebb volt az, hogy otthonról fölhoztam a biciklimet, és elkezdtem bejárni vele a várost, és nem elsősorban a belvárost, hanem, és ez sokkal izgalmasabb volt számomra, a külsőbb kerületeket. A pestieknek ebből sok minden alap, de nekem komoly, és nagyon új tapasztalat volt: Kiscell, Gázgyári lakótelep, Istvántelek, Wekerle-telep stb. Mindig is nagyon érdekelt az építészet, nem annyira, mint például Téreyt, aki arra készült sokáig, hogy építészmérnök lesz, de igazán lekötött. Mint egy Krasznahorkai-hős, gond nélkül el tudok nézegetni egy épületet percek alatt.

És hozzátartozik a fővárosélményemhez a futball is, ami változó intenzitással volt jelen, hol jobban rajongtam érte, hol kevésbé. Úgy éreztem, jó volna egy pesti csapatot találni, akiknek a meccseire kijárhatok; ez lett az MTK. Nagyon tetszett, hogy kevesen vannak a lelátón, családiás a légkör, akárcsak otthon, Gyomán. Az is megfogott, hogy a közönségben vannak entellektüelek meg amolyan Csempe-Pempe-szerű figurák, csak hogy Mándyhoz is kapcsolódjak végre, és remek poérok mennek, nem a trágárkodás. És ami külön szimpatikussá tette, hogy nagyrészt saját nevelésű fiatalok játszottak a csapatban. Kint voltam legalább a meccsek felén a 2007/2008-as szezonban, amikor a klub az utolsó NB1-es bajnoki címét megszerezte – a 2008/2009-es szurkolói kártyámat pedig azóta is őrzöm. A régi stadiont, aminek a lelátójáról látni lehetett a budai hegyeket, imádtam, ezt az újat már egyáltalán nem szeretem. Az egész környék közel állt hozzám, például a temető melletti edzőpályák, egyszerre volt otthonos és otthontalan környezet. A magyar futballban lezajlott változások nem tettek jót a focival való viszonyomnak, jó néhány éve nem járok már meccsre, „csak” a Napolit sztrímelem.

Ami még meghatározó budapesti élmény, és egyértelműen kapcsolódik a gyerekkori, egyébként lakótelepi élményeimhez, az a vasút. Már gyerekként figyeltem a vonatokat, amik például Románia felől jöttek, megpakolva Daciákkal. Volt olyan, hogy ha jöttek a vonatok, még a focit is abbahagytuk, és csak figyeltük a végeérhetetlen

szerelvényeket. Idővel kezembe került Moldova *Akit a mozdony füstje megcsapott...* című könyve, ami ugye a ferencvárosi rendező-pályaudvarról szól. Felemás élmény volt, de megmozgatott bennem dolgokat, és arra kiválóan bizonyult, hogy felhívja a figyelmemet erre a csodálatos helyre, ami bizonyos értelemben maga a sztalkeri Zóna.

Szőllősi Mátyás: Akkor bizonyára Budapesten is gyakran kijártál pályaudvarokra, rendezőkbe. Ennyire megnyugtát, *átkapcsol* ez a közeg?

Darvasi Ferenc: Korábban Rákosrendezőre jártam ki, volt is ott egy törzshelyem, a Manó presszó, ami a mai napig létezik. Barátommal, a Bertók Lajoshoz hasonlóan szintén debreceni származású Varga Zoltán Tamás költővel járogattunk oda viszonylagos rendszerességgel. Odafigyelek rá, hogy minden évben legalább egyszer eljussak a Manóba, de Rákosrendező szerepét már átvette nálam a ferencvárosi rendező, a „Fradi”. Ez az ország legnagyobb forgalmú rendező-pályaudvara, majdnem száz sínnel, gurítódombbal, szóval egy mese az egész. Ez a szenvedélyem egyébként megy tovább a családban, mert a fiam, aki most hatéves, szintén rajong a vonatokért, együtt is kijárunk, figyeljük a síneket, a vonatokat, a hangosbemondást, mindez természetes része az életünknek. Más, ha pihenni, kikapcsolódní vágyik, elmegy a tengerpartra, engem a vonatok nyugtatnak meg. Ha a vonatokhoz való ragaszkodásomat, az irántuk érzett vonzalmamat nézem, nem csoda, hogy annyira szeretem Jerofejev *Moszkva-Petuski* című regényét, ami egy hatalmas költemény.

Szőllősi Mátyás: Ha már Budapest – amely idén novemberben lesz 150 éves – vagy épp a sport, akkor esetekben megkerülhetetlen Mándy Iván. A személyéhez, az írásaihoz mikortól kapcsolódsz, és hogyan? Mit jelent neked Mándy mint ember és mint író? Nyilván benned egyszerre él a kettő, de a munkád folytán el is különül.

Darvasi Ferenc: A legnagyobb könyvélményeim többsége Krasznahorkaitól kezdve Tar Sándoron át Háty Jánosig a középiskolához, főiskolához kötődik. Kevés olyan szerző van, akit felnőtten fejjel szerettem meg: például Szép Ernő, Venedikt Jerofejev, Mándy. Őket nem olvastam korábban, egyik szövegüket sem. Mándy sehol sem kötelező, még az egyetemem sem. Harmincéves lehettem, mikor elkezdtem dolgozni egy esszén, amely a futball szerepét vizsgálta volna a magyar irodalomban, és így jutottam *A pálya szélénig*, amiről szinte semmit sem tudtam korábban, ahogy Mándyról se sokat, de aztán ez a könyv annyira közel jött hozzám, hogy az gyakorlatilag mindent meg is határozott. Belemászott a belső világomba. Ez persze nagyon ködösen hangzik, ezért jobb nem is fokozni, de az kétségtelen, hogy messze nemcsak a futball, hanem az egész világa miatt érzem Mándyt közel magamhoz, a többi könyve is hasonló hatással volt rám, nagyon „ismerős” nekem. Hogy címeiket is mondjak: a *Fabulya feleségei*, az *Előadók, társszerzők* ugyanolyan meghatározó élményeim. És például a *Mi az, öreg?* is kivételesen nagy mű. Meg persze a novellák, a *Könnyező fák*, a *Lány az uszodából*, a *Ciklon* és még sorolhatnám.

Évek teltek el úgy *A pálya szélén* előtt, hogy nem volt ennyire meghatározó olvasmányélményem. Sok jó könyvet olvastam, ez is igaz, de az, hogy valami nagyon jól működik mint szöveg, még nem jelenti automatikusan azt, hogy eltalál benned

olyan belső húrokat, amiktől számodra meghatározó és nélkülözhetetlen is lesz. Mándy egy olyan polcra került nálam, ahol csak nagyon kevesen vannak, vagy más talán nincs is. [Nem hiába mondta rám Márton László, teljesen jogosan, hogy együgyű/egy ügyű vagyok, mert hogy egyetlen igazán fontos ügyem van az irodalomban, Mándy.] Egyszerre felvillanyozott és meg is nyugtatott, hogy tud még így hatni rám az irodalom. Pesten élve szerettem meg a prózáját, és el is gondolkodtam azon, hogy kicsit nem általa avatódtam-e be, jutottam közelebb magához a városhoz. Elkezdtek érdekelni az életrajzi vonatkozások, az ismeretségi köre, a barátai, a kapcsolatrendszere.

Egyik munkából jött a másik. Amikor a *Köztünk vagy. Beszélgetések Mándy Ivánról* interjút készítettem, még fogalmam sem volt róla, hogy egyszer majd elkészíthetem a válogatott levelezés- és novelláskötetét. És amikor a leveleivel, novelláival foglalkoztam, akkor sem gondoltam még, hogy egyszer majd életrajzi monográfiát írhatok róla. Az egész a hobbiolvasásból egy komoly elhivatottsággá fajult. Ferencz Győző mondta nekem egy rendezvényen, sok éve, hogy „Feri, te majd egyszer úgyis megírod a Mándy-életrajzt”. Ez a valószínűleg teljesen ártatlanul elejtett mondat, amire kettőnk közül nyilván csak én emlékszem, hosszú ideig teher volt, nem akartam meghallani, mert irdatlan nagy munka egy monográfia, keveseket érdekel, szóval számtalan érvet fel lehetne hozni a megírása ellen, de aztán eljött az a pillanat, amikor rájöttem, hogy kötelességem elkészíteni. Hogy többet, patetikusabbat mondjak: önmagammal szembeni kötelességem is.

Szöllősi Mátyás: Mióta tart a munka? Milyen fázisai voltak, vannak, és mikorra készülhet el?

Darvasi Ferenc: Ha az első Mándyról készült interjúmat is ide veszem, akkor már több mint tíz éve belefogtam. Maga az életrajz írása a COVID alatt kezdődött, három éve, 2020-ban. Most már könnyen beszélek, mert egyben van az anyag, a mintegy 500 oldalnyi szöveg. Voltak azonban olyan pillanatok, amikor azt gondoltam, hogy ezt abba kell hagyni, mert nem megy, illetve nem úgy megy, ahogy szeretném. Persze ezzel nem mondom újdonságot, mert kicsit olyan ez, mint a regényírás, amikor óhatatlanul eljön előbb-utóbb a mélypont, ahonnan nehéz kikecmeregni. Voltak ennek egzisztenciális okai is, pénzt kellett keresni, és szabadúszó szerkesztőként elég kiszolgáltatott tud lenni az ember. Csak az anyaggyűjtés tartott egy évig, pedig a munkát megelőzően azt hittem, mennyi minden a birtokomban van már: a levelezés, a dedikációk, a kritikák, a tanulmányok, a visszaemlékezések, az interjúk. Frászkarikát! Egy monográfusnak lehetőség szerint minden egyes cikkekét ismernie kell a monográfiája tárgyáról, különben bele se kezdjen a munkába. Tényleg úgy írtam, ahogy egy regényt kell, minden egyes hétköznap reggel leültem, hogy teljesítem édes teherként a napi penzumot – miközben ugye épp az nagyon fontos, hogy a végeredmény ne legyen regényszerű: úgy értem, ne álljon ott össze a történet, ahol a rendelkezésre álló források alapján nem tud összeállni, mert be kell vallani, ha valahol nem hiánytalan a kép. Persze a 20. századi regények már hordozzák a mindentudás lehetetlenségének a tapasztalatát, innen nézve tehát mégiscsak nevezhetem regénynek a monográfiát. Évről évre haladtam, eleve így raktároztam el a forrásanyagot, évenként külön mappában. A budapesti ostrom időszakát volt

a legnehezebb megírni, vért izzadtam, mire ott szétszalasztam mindent. Most tartok ott, hogy már egyben olvasom, átnézem a szöveget, irtom az ismétlődéseket, a túlbeszélt dolgokat és a felesleges, az összképet tekintve lényegtelennek tűnő információkat, helyre rakom a nyelvezetet. Úgyhogy már jól állok vele. Nyárra, úgy gondolom, kész leszek vele. Szeretném, ha 2024-ben már megjelenne.

Szöllősi Mátyás: Hogy látod ma Mándy szerepét, helyét, mitől és hogyan aktuális? Olvassák egyáltalán? Az életművében a rövidpróza kulcsfontosságú, valóban úgy tapasztalod, hogy nem olvasnak novellát, elbeszélést az emberek?

Darvasi Ferenc: Nem elfeledett szerző, de nem is a kánon kulcsszereplője. Valahol e két pólus között helyezkedik el, szerencsére inkább a kánon, mint az elfeledés felé kacsingatva. Én a második világháború utáni évtizedek legjobb magyar novellistájának tartom, hozzá mérhető tehetségként jött később például Tar Sándor. Az első három novelláskötete [*Vendégek a Palackban; Idegen szobák; Az ördög konyhája*], de különösen a második és a harmadik tele van a magyar irodalom alapnovelláival, antológiákba való darabokkal. De nyilvánvalóan nehéz helyzetben van mint novellista egy olyan struktúrában, amely csak a regényekről vesz igazán tudomást.

Ha irodalmár közegben szóba hozod a nevét, kiderül, hogy mindenki szereti, de valahogy kicsit elfeledkeztek róla. Szeretik, olvassák, de rejtőzködő a jelenléte. Ha nem irodalommal foglalkoznék, azt is mondhatnám, hogy ez a rejtőzködés tulajdonképpen még szimpatikus is – hiszen miért volna az önmagában baj, hogy relatíve kevesen olvassák? Az igazán sikeres könyv, ami mindenkit képes megszólítani, gyanús, nem? Felmerül legalábbis, hogy mekkora engedményeket kell tennie az írónak ahhoz, hogy mindenkihez el tudjon jutni. De nem tehetek úgy, mintha nem szerkesztő lennék, így azt mondom, hogy lehetne rózsásabb is a pozíciója. Amúgy ahogy elképzelem közben Mándy alakját, az „elegáns lazaságát” és mindenféle tekintéllyel avagy kánonnal szembeni ellenérzését, hát szerintem nevetne azon, hogy mi most az irodalmi pozíciójáról beszélünk.

Szöllősi Mátyás: Szerinted mik a fő okai ennek a rejtőzködő jelenlétnek?

Darvasi Ferenc: Nehézséget okoz nála, hogy teoretikusan nem annyira megközelíthető, ellenállnak a művei az ilyen olvasatnak. Kevésbé látszanak az életműve és más életművek közt a párhuzamok. Ott van Mészöly: könnyebben meg tudod mondani, hogy például a francia irodalom egy bizonyos áramlata hatott rá, Mándynál ez nem ilyen egyszerű. Amiket nála hatásokként nevezünk meg [Gelléri, Krúdy], azoktól a hatásoktól legalább annyira elkülönbözik, mint amennyire kapcsolódik hozzájuk. Ráadásul eléggé intuitív, titokzatos a művészete. Sok-sok titkot őriz, nehezen megfejtethető. Reményi József Tamás mondta nekem, mikor a *Köztünk* vagy interjút elolvasta, hogy lám-lám, valójában senki sem tudta, mi ennek az embernek és az írásainak a titka.

És meg lehetne közelíteni onnan is az egészet, hogy fontos volna az újrakiadás. Hogy a piacon láthatóak legyenek a könyvei. Azt már nem is említem, hogy összkiadás vagy kritikai kiadás kellene, hiszen a nagy-nagy klasszikusokon túl melyik szerzőnek adatik ez meg a mostani zavaros és pénzhiányos kultúrafinanszírozási és könyvkiadói

viszonyok közt. És hát az ilyen jellegű vállalkozások előtt természetesen össze kellene gyűjteni teljességre törekvően a műveit. Az életrajz írása során úgy találtam meg 80, kötetben még publikálatlan kisprózáját, novellisztikus írását, hogy mindez a munkám mellékterméke volt. Nem azért mondom ezt, hogy magamat fényezzem, hanem azért, hogy láttassam, biztos lehetne még ezen felül is találni néhány szöveget tőle. A születési centenárium apropóján volt egy fellángolás: két Mándy-konferenciát is tartottak (mindkettő anyagából készült kötet), megjelentek a Csutak-könyvek, a levelezés és a *Ciklon* című novellaválogatás. Azóta viszont elég nagy a hallgatás könyvkiadói fronton. De legalább már van, aki az ELTE-n doktorizik Mándyból, tudtommal erre sem volt példa egy ideje.

Fontos az is, ki mögött van erős értelmezői közösség. Nézd meg, hogy Mészölytől, Mészölyről mennyi minden megjelenik: noha őt sem olvassák többen, mint Mándyt, a Mészöly Miklós Egyesületnek, a Mészöly iránt elkötelezett irodalomtörténésznek, Szolláth Dávidnak, az egyik legjobb szerkesztőnek és „kiadóépítőnek”, Nagy Boglárkának, háta mögött a Jelenkor Kiadóval, valamint a szekszárdiaknak és másoknak hála újabb és újabb kiadványok látnak napvilágot és folyamatosak a szerzővel kapcsolatos rendezvények. Nem volna rossz ilyesmit Mándy körül is látni.

Kérdezted még az aktualitását. Van neki olyanja is, például ha a sötét '50-es évekről szóló szövegeit olvasod, a *Fabulyát* vagy az *Előadók, társszerzőket*, akkor könnyen ráismersz a mostani Magyarország bizonyos tendenciáira. Érdekes tapasztalat, hogy míg 2010 táján olvasva eszembe sem juthatott ez az analógia, ma már nagyon naivan vagy mindenféle irodalmon kívüli szempontot kizárva, close readingben kellene olvasni ezeket a szövegeket ahhoz, hogy ez ne tűnjön fel. Elég a bölcsész értelmiség totális pozícióvesztésére, számkivetettségére, sőt tovább megyek: feleslegessé válására gondolni. Az akkori rádiós, műsorfüzetes átírók olyanok, mint a mai szabadúszó műfordítók, szerkesztők a folyóiratok, kiadók körül. De ez csak tematikus kapcsolódás, és nem ettől annyira erősek ezek a szövegek. Noha érdekes analógia lehet, de nem visz a szövegek esszenciája felé.

Szöllősi Mátyás: Kétszer is utaltál Tarkovszkijra, nyilván nem véletlenül. Tarr Bélához, s így Krasznahorkaihoz bizonyosan kapcsolódik. Az ő munkássága mit jelent számodra? Melyik a legmeghatározóbb filmje, és miért?

Darvasi Ferenc: Nemcsak Tarkovszkijt szerettem egy időben nagyon, hanem azokat a magyar filmeket is, amelyeken erőteljesen érezhető a hatása. Hiszen a '80-as, '90-es évek főként fekete-fehér mozijából sok minden belőle következett nálunk, elég ha Szász János *Woyzeckjére*, Fehér Béla *Szürkülétére* vagy (bár ez nem fekete-fehér film) Monory Mész András *Meteójára* gondolunk. Mindegyik elég depresszív film, de hát a '90-es években, amikor ezeket láttam, nem voltam valami vidám fiú. Tarkovszkijtól szerettem nagyon az *Andrej Rubljovot* is, ami azonban igazán megérintett, az a *Sztalker*. Maga a címszereplő figurája a makacs hitével [tessék, Csempe-Pempe után megint valaki, aki a végtelenségig kitart saját elképzelései mellett, akár a valóság ellenében is], a kocsma, a Zóna képi világa, a vízben látható elveszett világ és az a zenének talán nem is nevezhető, túlvilági zene. Van egy jelenet, amikor a film vége felé egy pillanatra azt lehet hinni, én legalábbis elsőre azt hittem, hogy újra

tud járni Sztalker gyereke – és aztán kiderül, ahogy a képbeállítás módosul, hogy szó sincs erről, az apja viszi a nyakában. Ez mindig erősen megérint. Van és mindig is volt bennem egy mély alkati érdeklődés az ember által elhagyott, de az ember nyomát őrző helyek iránt; nyilván ezért is nagyon belső körös számomra ez a film. Ha a '90-es évek végén kellett volna beszélnem róla, biztos azt mondom, hogy a számomra legmeghatározóbb film. Többször is újraneztem azóta, és máig ott van a nagy kedvencek közt, a *Playtime*, a *Tavalay Marienbadban* [Mészöly Miklós kedvenc filmje!], *A homok asszonya* és a *Mezítelenül* mellett.

Szöllősi Mátyás: Beszéljünk még egy kicsit az írásról. Írni már gyerekként is írtál, de mikor gondoltál arra, hogy ezeket elkezdod publikálni is? Mikor fogalmazódott meg benned ez a szándék?

Darvasi Ferenc: Nyíregyházán, főiskolásként. Ott volt egy jó csapat, akik közül hozzám a legközelebb a már említett Varga Zoltán Tamás állt. Nagyon fontos szerepe volt ott az utóbbi években nem túl intenzíven publikáló, de költőként és prózaíróként is ismert és elismert Antal Balázsnak. Tőle tanultuk, hogy a gyakorlatban hogyan „kell” viszonyulni a kortárs irodalomhoz, ő a szervezésben is élen járt, ő hívta meg a főiskolára például Téreyt, Keményt, Peert és másokat. Volt ott egy irodalmi műhely, az Ampha Kör, aminek akkor nem is fogtuk fel a jelentőségét – pedig ha nincs, lehet, egyikünk sem foglalkozna irodalommal semmilyen szinten. Az első publikációm az egyik tanáromnak, Karádi Zsoltnak köszönhetően a *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemlé*ben jelent meg, nem vagyok rá büszke, nagyon nem jó szöveg – maga a publikáció, a megmutatkozás ténye viszont nyilván fontos volt. Csináltunk egy két számot megélt irodalmi-kulturális lapot is a főiskolán *Másnap* címmel, máig őrzöm az első számának a példányait. Björkről írtam benne, és az első szerkesztőségi ülésről.

És nagyon fontos volt a Békés megyei kötelék is: a békéscsabai *Bárka* folyóiratot nagy érdeklődéssel és rendszeresen olvastam. A *Bárka* fontos műhely volt számomra, két évig szerkesztettem is az online felületét, így történt, hogy például azzal az Elek Tiborral dolgozhattam együtt, aki korábban amolyan mentorom volt, és sok munkát adott nekem, irodalom- és színházkritikákat, másrészt valóban odafigyelt rám, terveit voltak velem. És annak a Kiss Ottónak a munkatársa lehettem, akitől a *Szövegetek* vagy a *Csillagszedő Mária* az alapélményeim közé tartozik. De említhetném onnan Kiss László író is, akivel mi voltunk a lap „futballszárnya”, vagy a megyei levéltár egykori vezetőjét, Erdész Ádámot, akit én már egészen fiatalon is roppant bölcs, megfontolt, szeretetre méltó embernek láttam, hogy ebben a hitemben akkor se rendüljek meg, amikor megismerhettem.

Szöllősi Mátyás: Az *Elválók* című novelláskötettedben sokat foglalkozol a várossal, annak apró-cseprő kis titkaival, kisszerűségükben is izgalmas figuráival, mint látható, nem véletlenül. A novellák előtt volt más is? Például versek? Milyen műnemekben-műfajokban próbáltad ki magad?

Darvasi Ferenc: Először verseket írtam, talán 13–14 éves koromtól. Rengeteget, olyan színvonalon, mint egy átlagos kamasz, de akkor az fontos és rendszeres volt. Sok műfaj-

ban írtam, leginkább magamnak. Grafomán voltam, nem az érdekelt, hogy megjelenjen, amit írok, hanem hogy leírjam, amit megtapasztalok, ami tetszik, ami fontos nekem. Írtam filmnovellákat, koncertekről beszámolókat, filmekről magamnak kritikaszzerűségeket. Egyszer néhány Békés megyei kastélyt megnéztem, arról például írtam egy riport jellegű cikket egy megyei lapba – szerintem az lehetett az első amolyan újságírói publikációm. Aztán egy időben rengeteg könyvkritikát írtam, az első könyvem kritikakötet volt. Pestre kerülésemtől (is) naplót vezettem a színházi előadásokról és kisebb részben az aktuális olvasmányaimról, ez számomra így utólag elég nagy kincs. A *BárkaOnline*-nál sok helyszíni tudósítást írtam, azt nem szerettem, a munkakörömből fakadóan kellett csinálnom. Hálátlan műfaj, mert szinte lehetetlen mindent pontosan, jól és még szellemesen is visszaadni; nem tudom, Szegő Jánoson kívül bárki igazán színvonalasan művelte-e. És amit még sokat csináltam, az az interjú volt. Interjúzni nagyon szerettem, akár színészekkel, akár írókkal, akár Mándyról. Vannak nálam okosabb interjúkészítők, ez egyértelmű, én az empátiámat tudtam inkább erősen mozgósítani interjúhelyzetben. Nagyon bírom az olyan alkutú interjúkészítőket, akik nagyon összeszedettek, logikusakat kérdeznek, lemennek mélyre, és közben próbálnak középről, az ügy felől kérdezni, noha érezhetően megvan a világnézetük, de én inkább meghallgatni tudom a másik embert.

Szöllősi Mátyás: Hogy viseled, ha nyilvánosan elismerik a munkád? Mit jelent például a Komlós Aladár-díj?

Darvasi Ferenc: Természetesen nagyon jólesett, hogy rám gondolt a zsűri. Főleg, hogy évek óta benne vagyok egy hatalmas, de kívülről igazából eléggé láthatatlan munkában, a Mándy-monográfiában, aminek az írása közben volt, hogy eléggé elbizonytalanodtam, és úgy éreztem, semmit sem ér, amin éveken át dolgoztam. Na az ilyen válságokat szépen át tudja hidalni egy díj, energiát, hitet ad. Úgyhogy nagyon jókor jött abból a szempontból is, hogy megadja azt a végső löketet, ami a monográfia befejezéséhez kell. A névsor, amibe kerültem, nagyon impozáns. Margócsy István, Tverdota György, Reményi Jóska és még sorolhatnám. Amolyan megelőlegezett bizalomnak érzem a díjat a kuratórium részéről, amire, remélem, rá tudok majd szolgálni a Mándy-életrajzzal.

Szöllősi Mátyás: Beszéltünk már a Mándy-életrajzról, de talán nem csak ezen, illetve a szerkesztői feladataiddal összefüggésben dolgozol. Készül titokban valami más is? Dolgozol esetleg új prózaszövegeken?

Darvasi Ferenc: A legfrissebb fejlemény, hogy a Cser Kiadónál hamarosan megjelenik *Mindig volt egy szigetem* címmel a Reményi József Tamás-életútinterjú, amit még 2018–2019-ben készítettünk. Az egész egy szimpla beszélgetésnek indult, de aztán könyv méretűre dagadt. Idén nyáron megtoldottuk egy záró fejezettel az utolsó évek történéseiről. Szívügyem volt ez a kötet, mert Reményi Jóska nemcsak nagy idők nagy tanújának, remek szerkesztőnek, de még kiváló embernek is tartom. Nem beszélve arról, hogy ezekben az örült időkben, amikor lassan mindenki gyűlöl mindenkit, aki nem ugyanazt szajkózza társadalmi-politikai kérdésekben, mint ő, nagy szükség van az övéhez hasonló józan hangokra.

Ezen a könyvön túl nem készült és készül más, legalábbis egyelőre. A szerkesztői munka, az életrajz és a család mellett nem is lenne idő rá. Más lesz a helyzet, ha befejezem a monográfiát, akkor azért fel fog szabadulni sok idő, ami most napi szinten elmegy. Úgyhogy inkább arra tudok válaszolni, hogy mi lesz majd. Egyrészt szeretnék rengeteget olvasni, van bepótolnivalóm bőven. A kortárs irodalomban is iszonyúan le vagyok maradva, ami abban a tekintetben is frusztráló érzés, hogy mondjuk 2000 és 2010 között biztosan elolvastam szinte minden fontos új magyar megjelenést. De legalább ennyire vágyom rá, hogy újra elővehessem a régi kedvenceket: nekimenni megint a Tar Sándor-életműnek, és hozzáolvasni Deczki Sarolta monográfiáját, elolvasni újra a *Lila akácot*, a *Moszkva-Petuskit*, a *Pál utcai fiúkat*. Vagy sokkal alaposabban beleolvasni magam József Attilába. Vagy Gombrowicz naplóját olvasni. Szóval ilyen úri huncutságok, amikre rég nincs időm. A prózairás egyáltalán nincs porondon jelenleg. Nem mondom, hogy sohasem lesz, de most ez a helyzet, már sok-sok éve. Jó néhány éve legalább annyira érdekel a napló, memoár, visszaemlékezés műfaja, mint a klasszikus értelemben vett szépróza. Ha valamit írnék, úgy tudom elképzelni, hogy inkább memoár lenne, mint próza – ez persze viccesen hangozhat egy 45 éves ember szájából. Ehhez volna anyagom, idő és elszánás kellene hozzá. Meg elhinni, hogy van értelme, és érdekelné azért néhányakat.

Szöllősi Mátyás: A novellásköteted számomra azt az élménykört testesíti meg, amely a Budapestre érkezéssel, és az itteni beágyazódással kapcsolatos. Milyen élmények-émlékek merülnek fel benned, ha ezeknek a szövegeknek a megalkotására gondolsz? Gondolok itt konkrétan arra, hogy hol, hogyan írtad őket, milyen körülmények, hatások közt dolgoztál a szövegeken.

Darvasi Ferenc: Jól látod, a város nagyon erős hatással volt bizonyos novellák megszületésére. Rákosrendező, a ferencvárosi rendező-pályaudvar, az MTK Kerepesi-temető melletti edzőpályái vagy Zugló, ahol laktam. Többnyire a pesti periféria hatott rám igazán. Megszerettem ezeket a helyeket, elkezdtem otthonosan érezni magam az otthontalanságukban, és ebből egyenesen következett, hogy meg is írom őket. Még a kedvenc fámat, egy ostorfát is beleírtam az egyik történetbe. Csomó olyan dolgot, ami nekem Pestben fontos és otthonos. Mindig ilyen helymániás voltam, de egyébként ez olvasóként is elég izgalmas számomra. Hogy egy példát is mondjak: úgy hallgatni a tehervonatok fékezését, hirtelen nekilődulását, vagy a Szöcske és Bobó mozdonyok kocsirendezői munkáját Ferencvárosban, hogy előtte olvastad József Attilától, hogy „Tehervonatok tolatnak, / a méla csörömpölés / könnyű bilincseket rak / a néma tájra”, mennyei. Ez persze bolondos dolognak tűnhet, de én örömmel vállalom az ilyesfajta bolondosságot. Egyébként József Attila is ki-kijárt a ferencvárosi sínekhez.

Szöllősi Mátyás: Szerkesztőként komoly életművel rendelkezel, számtalan könyv köszönheti neked, hogy olyan formában, olyan minőségi szerkesztés után jelenhetett meg, ahogyan. Mit ad neked a szerkesztés, más szerzők műveivel való foglalkozás? Mi számodra ebben a leginspirálóbb és a leginkább örömet okozó dolog?

Darvasi Ferenc: Ha egy mondatban akarnék erre válaszolni, Mándyt idézném: „a szerkesztő olyan, mint egy tréner, tudja, mi van a játékosban, és mindent ki akar hozni belőle, semmi egyébbel nem törődik, csak hogy mindent kihozzon a játékosból”. Ez patetikusnak és túlzónak hangozhat, mégis ez volna a cél.

Nagy örömet okoz, ha egy-egy könyv, amit szerkeszthetnél, sikert arat. Vagy nagyon jó fiatalokkal foglalkozni. Ha valakit te tudsz odavinni egy kiadóhoz. Közben persze nem szabad elfelejteni, hogy a szerkesztő csak egy médium, és egyfajta pszichológus az író mellett, és akkor jó, ha a háttérben marad, messze nem róla szól a történet. Nem szabad feledni azt sem, hogy a szerkesztő ugyan tud kontrollálni folyamatokat, tud segíteni, de igazából az író áll vagy bukik a dolog, és eleve érte van az egész.

Világéletemben szövegekkel szerettem szöszölni, ez szerkesztőként megadatik. Valahogy jó érzés, hogy az őrületig feltúrunk egy szöveget, ha kell, nyolcszor, tízszer nekimegyünk, amíg csak ki nem tudtuk belőle hozni a legtöbbet. Persze olyan is van, hogy szinte hozzá sem kell nyúlni a szöveghez. Egy régi magvetős, majd szépirodalmis szerkesztő, Márványi Judit mesélte, hogy például Mészöly és Mándy teljesen kész kéziratokat adtak le. Emlékszem, egyik legelső szerkesztésem Máté Angi *Az emlékfoltozója* volt. Zseniális könyv, és én kezdő könyvkiadói szerkesztőként próbáltam fontoskodni, és Angi a maga bájos, halk módján rávezetett, hogy nincs igazán mit hozzátenni ahhoz, vagy elvenni abból, amit ő írt, az úgy jó, ahogy van. És igaza volt, mert az az egyik legjobb könyv, amit szerkeszthettem – és gyakorlatilag nem is kellett érdemben szerkesztenem.

Szeretek az állandó szerzőimmel is dolgozni, ezekből jobb esetben baráti viszony is lesz. Vannak, akiktől rendszeresen kapom a kéziratokat, az ilyesfajta bizalomból is lehet építkezni szerkesztőként.

A szerkesztő bizonyos szempontból ugyanazt a funkciót tölti be, mint a kritikus. Egyetlen nagy különbség van közöttük: míg a kritikus már csak a kész szövegről tud véleményt alkotni, tehát már nem tud változtatni, és amit mond, valahol pusztába kiáltott szó (legfeljebb az író következő műveire lehet hatása, persze, az sem lebecsülendő), a szerkesztés fázisában még ott a lehetőség, hogy ha a kritikádat meghallgatja a szerző, még erősebb szöveg kerüljön ki a keze alól. És ez számomra a szerkesztői munkát mindenképp a kritikusí fölé emeli. Mondom ezt úgy is, hogy régen rengeteg kritikát írtam. Amikor kritikus voltam, egy idő után teljesen céltalannak éreztem azt, hogy megbíráljak egy nekem nem tetsző könyvet. Ha rossz a véleményem, miért nem mondom el személyesen a szerzőnek, hiszen abból is tud tanulni, miért teszem közzé nyilvánosan, fájdalmat okozva ezzel neki? Nem mondom, hogy nincs létjogosultsága a negatív kritikának, nagyon is van, és borzasztó lenne egy olyan világ, ahol nem mondhatnánk el a véleményünket, de én ma már képtelen volnék bírálóan írni, akkor inkább elmondom személyesen, mit gondolok, vagy megírom e-mailben. Szerzőkkel dolgozva és saját szerzői tapasztalataimra is hagyatkozva fel tudom mérni, mennyi minden forog kockán, amikor egy könyv hosszú, küzdelmes munka után napvilágot lát.